

4. ประเภทคราด [Dredges]

คราด หมายถึง เครื่องมือประมงที่มีลักษณะคล้ายตะแกรง ทำการประมงโดยวิธีชูด และ เพื่อบีบสัตว์น้ำที่อยู่ใต้ผิวดิน โดยใช้แรงคน หรือเครื่องยนต์

ชนิดเครื่องมือประเภทคราด เครื่องมือประเภทนี้ ออกแบบขึ้นมาสำหรับใช้จับสัตว์น้ำประเภทหอยชนิดที่ฝังตัวอยู่ใต้พื้นโคลน หรือทราย มีทั้งคราดแบบใช้เรือลาก และแบบใช้แรงคน ขณะทำการชูด และ ส่วนที่เป็นโคลน ดิน ทราย รวมทั้งเปลือกหอย และหอยที่ต้องการจับจะอยู่ภายในคราด เมื่อลากหรือร่อนเอาโคลนทรายออกจากตะแกรง ตัวหอย และสิ่งอื่นๆ ที่มีขนาดใหญ่กว่าช่องตะแกรงจะติดอยู่ที่ก้นตะแกรง แต่คราดบางชนิดที่ใช้แรงคน เช่น คราดหอยดัลป์ ใช้ทำหน้าที่เพียงพลิกหน้าดินและหอยให้ขึ้นมา พอมองเห็นเท่านั้น ไม่มีตะแกรงรองรับ การใช้คราดหอยส่วนใหญ่จะลากเพียงช่วงสั้นๆ โดยคาดคะเนว่าได้โคลน หรือทรายเต็มตะแกรงจะกู้คราด ชนิดของคราดที่สำคัญ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

4.1 คราดหอยลาย (Short-necked clam dredges)

คราดหอยลาย เป็นเครื่องมือคราดหอยที่ใช้เรือขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาเครื่องมือประเภทคราด แต่ก็สามารถใช้เรือขนาดเล็กได้เช่นกัน ใช้จำนวนคน 4 - 6 คน

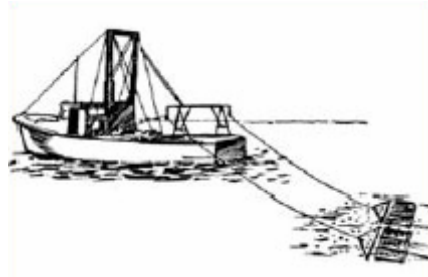
จังหวัดที่พบมาก ได้แก่ จังหวัดตราด สมุทรปราการ สมุทรสาคร เพชรบุรี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนทางฝั่งอันดามันพบทุกจังหวัด

เรือและอุปกรณ์ เรือประมงขนาด 6 - 18 เมตร เครื่องยนต์ 10 - 250 แรงม้า ส่วนใหญ่ต่อกะบะท้ายเรือยื่นออกไปกว้างประมาณ 1.50 - 2.00 เมตร และยาวเท่ากับส่วนของท้ายเรือ เพื่อให้มีพื้นที่ทำงานมากขึ้น อุปกรณ์ที่สำคัญในเรือได้แก่ วิทยุสื่อสาร และเฮคโคชาวเดอร์

เครื่องมือประมง ลักษณะคราดหอยลายเป็นตะแกรงเหล็ก รูปคล้ายกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างแบน ด้านหน้าเปิดออกและสูงกว่าด้านท้ายหรือก้นตะแกรง ซึ่งตะแกรงเป็นเหล็กเส้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 มิลลิเมตร ระยะห่างของซี่ตะแกรง 1 เซนติเมตร ส่วนที่เป็นโครงเป็นเหล็กเส้น หรือท่อเหล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 - 10 มิลลิเมตร ส่วนขอบล่างของปากคราดใช้เหล็กแผ่นขนาด 3 มิลลิเมตร กว้าง 8 - 10 เซนติเมตร เชื่อมติดกับโครงด้านล่าง แต่ให้เฉียงลงทำมุมกับระดับพื้นประมาณ 30 องศา ขนาดของคราดขึ้นอยู่กับขนาดเรือ ถ้าใช้เรือขนาดยาว 14 เมตร ขึ้นไป ส่วนใหญ่มีขนาดความยาวปากคราด 2 - 3 เมตร กว้าง 1.00 - 1.30 เมตร ความสูงของปากคราด 18 - 20 เซนติเมตร และ 10 - 15 เซนติเมตร ที่ก้นคราด ขอบบนปากคราดมีสายชูงเป็นโซ่ ขนาด 3 มิลลิเมตรยาว 7 เมตร ยึดติดกับคราดด้วยปะเก็น สายชูงจะต่อเข้ากับสายลาก ซึ่งเป็นเชือกขนาด 16 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 50 เมตร เรือหนึ่งลำจะใช้คราดทำการประมง 2 อัน และสำรองไว้อีก 1 อัน



เรือคราดหอยลาย



เรือคราดหอยขณะทำการประมง

วิธีทำการประมง ในเวลากลางวันหรือกลางคืน แหล่งทำการประมงในทะเลบริเวณใกล้ปากแม่น้ำ ระดับน้ำลึก 3 - 15 เมตร ขณะทำการประมงจะใช้คราด 2 อัน แต่ใช้สลับกัน เริ่มจากปล่อยคราดอันแรกลงน้ำ แล้วทำการคราดนาน 2 - 5 นาที โดยปล่อยลากยาวประมาณ 3 - 5 เท่าความลึกน้ำ ลากคราดด้วยความเร็วเต็มที่ เมื่อกู้คราดอันแรกขึ้นเรือก็จะปล่อยคราดอันที่สองลงไปแทน เทหอยจากคราดอันแรกลงบนกะบะทำเรือและเลือกหอยใส่ภาชนะ เสร็จแล้วกู้คราดอันที่สอง และปล่อยคราดอันแรกลงน้ำ ทำเช่นนี้จนกว่าได้หอยลายมากพอ จึงแล่นเรือกลับเข้าฝั่ง

สัตว์น้ำที่จับได้ สัตว์น้ำส่วนใหญ่จับได้หอยลายมากที่สุด บางพื้นที่จะได้อหวนชนิดอื่นๆ ด้วย เช่น หอยเหลือง (หอยกระสือ) และหอยครง เป็นต้น

4.2 คราดหอยแครง (Ark shell dredges)

เครื่องมือชนิดนี้ เป็นคราดที่ใช้จับหอยแครงในบริเวณฟาร์มหอยแครง หรือนอกเขตฟาร์มหอย มีทั้งแบบมีด้าม และไม่มีด้าม แบบไม่มีด้ามมีลักษณะและวิธีทำการประมงเช่นเดียวกับคราดหอยลาย จำนวนคน 1 - 2 คน เรือขนาดเกินกว่า 10 เมตร ใช้คนทำประมง 4 - 5 คน

จังหวัดที่พบมาก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จันทบุรี เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี พังงา และสตูล เป็นต้น

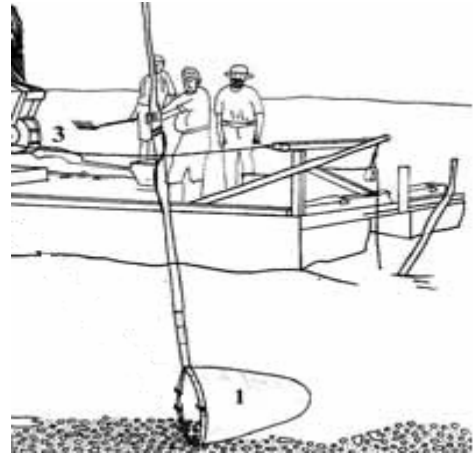
เรือและอุปกรณ์ เรือประมงขนาด 6 - 12 เมตร เครื่องยนต์ 5 - 300 แรงม้า ส่วนใหญ่มีวิทยุสื่อสาร

เครื่องมือประมง คราดหอยแครงแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

4.2.1 คราดหอยแครงแบบมีด้าม

4.2.2 คราดหอยแครงแบบไม่มีด้าม

4.2.1 คราดหอยแครงแบบมีด้าม ส่วนที่เป็นซี่คราดทำด้วยเหล็กเส้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.50 มิลลิเมตร ช่องห่างของซี่คราด 2.00 - 2.50 เซนติเมตร หรือบุด้วยตาข่ายเหล็กขนาดตา 20 x 20 มิลลิเมตร ส่วนที่เป็นโครงใช้เหล็กเส้นขนาดใหญ่กว่า มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 10 มิลลิเมตร ปากคราดสูง 20 - 40 เซนติเมตร ความยาว 87 - 120 เซนติเมตร ความกว้าง(จากปากคราดถึงก้นคราด) 28 - 70 เซนติเมตร ขอบด้านล่างของปากจะมีซี่คราดยื่นออกมายาว 6 เซนติเมตร และทำให้เฉียงลง หรืองอลงประมาณ 70 องศา ด้ามคราดทำด้วยไม้ยาว 7 - 8 เมตร ยึดติดกับกึ่งกลางปากคราด และใช้เชือกขนาด 16 มิลลิเมตร ยาว 6 - 8 เมตร ผูกโคนด้ามไม้ เหนือขอบบนกึ่งกลางปากคราด เครื่องมือชนิดนี้ พบมากในเขตภาคใต้ตอนล่าง



คราดหอยแครงแบบมีด้าม และวิธีทำประมง

4.2.2 คราดหอยแครงแบบไม่มีด้าม ตัวคราดทำด้วยเหล็กเส้นเช่นเดียวกัน มีวิธีทำการประมง และลักษณะคล้ายกับคราดหอยลาย ขอบด้านล่างของปากคราดเป็นซี่ หรือเป็นเหล็กแบน อยู่ด้านหน้าและเฉียงลงทำมุมประมาณ 40 องศา และยื่นออกมายาวประมาณ 6.50 เซนติเมตร ขนาดความยาวและความกว้างของคราดขึ้นอยู่กับขนาดเรือ ส่วนช่องห่างของซี่คราดขึ้นอยู่กับขนาดของหอยแครง ตัวอย่างเช่น เรือขนาด 12 เมตร ใช้คราดขนาดความยาวหน้าปากคราด 1.70 เมตร ความกว้างส่วนบน 95 เซนติเมตร ความกว้างส่วนล่าง 80 เซนติเมตร ความสูงหน้าปากคราด 11 เซนติเมตร ส่วนท้ายคราดเรียวเล็กลง ตามลำดับ โครงทำด้วยท่อโลหะขนาดครึ่งนิ้ว แต่ขอบบนของปากคราดจะใช้ท่อโลหะขนาดนิ้วครึ่ง มีแผ่นเหล็ก 2 แผ่น อยู่เหนือขอบบนของปากคราด ใช้สำหรับผูกสายซุง ซึ่งคราดทำด้วยเหล็กกลมขนาด 6 มิลลิเมตร มีช่องห่างระหว่างซี่คราด 1.50 เซนติเมตร สายซุงเป็นโซ่ผสมกับเชือกขนาด 20 มิลลิเมตร ยาวข้างละ 4.50 เมตร สายลากเป็นเชือกขนาด 20 มิลลิเมตร ส่วนคราดหอยแครงของเรือขนาดไม่เกิน 10 เมตร ซึ่งใช้เครื่องยนต์ 5-10 แรงม้า จะใช้คราดหอยแครงที่มีความยาวปากคราด 1.10 - 1.50 เมตร ความกว้าง(ด้านข้าง)ขอบด้านบนยาว 35 - 38 เซนติเมตร ความกว้างขอบด้านล่าง 27 - 30 เซนติเมตร ความสูงหน้าปากคราด 15 เซนติเมตร ช่องห่างซี่คราด 1.50 เซนติเมตร แต่ถ้าลากหอยแครงขายให้ผู้เลี้ยง จะใช้ช่องห่างซี่คราด 1.00 เซนติเมตร ด้านหน้าปากคราดขอบล่างทำเป็นซี่และยื่นออกมา 6.50 เซนติเมตร เฉียงลงทำมุมกับพื้นประมาณ 40 องศา ซุงเป็นเชือกขนาด 10 มิลลิเมตร ยาวด้านละ 1.50 เมตร วัสดุที่ใช้ทำเป็นคราดเหมือนกับคราดขนาดใหญ่ สายลากเป็นเชือกขนาด 12 - 14 มิลลิเมตร จำนวนคราดที่ใช้ 2 อัน/ลำ



เรือคราดหอยแครงแบบลาก

วิธีการประมง ส่วนใหญ่ทำการประมงในเวลากลางวัน แหล่งทำประมงน้ำลึก 1 - 12 เมตร แบบมีด้ามจะใช้คราดเพียงอันเดียว โดยผูกปลายสายลากเข้ากับหลักหัวเรือ แล้วปล่อยคราดลงน้ำจนถึงพื้นทะเล ถือด้ามไว้พยายามกดคราดให้ติดกับพื้นทะเล ปล่อยให้เรือแล่นไปข้างหน้า ประมาณ 3 - 5 นาที จึงยกคราดขึ้นเรือ และเทหอยออกจากคราดแล้วทำการใหม่ต่อไป ส่วนคราดแบบไม่มีด้าม ขณะทำการประมงจะใช้คราด 2 อัน หลังจากหย่อนคราดทั้งสองอันลงน้ำทางท้ายเรือแล้วจะผูกปลายสายลากของคราดทั้งสองไว้กับเรือ ปล่อยสายลากประมาณ 3 - 4 เท่า ความลึกน้ำ แล่นเรือลากคราดประมาณ 5 นาที เสร็จแล้วผู้คราดอันที่สองสลับกันไป หอยแครงที่ได้จะคัดขนาดโดยการร่อนผ่านตะแกรงคัดขนาด

สัตว์น้ำที่จับได้ สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่ คือ หอยแครง

4.3 คราดหอยอื่น ๆ (Other dredges)

คราดหอยที่จัดอยู่ในชนิดนี้เป็นคราดที่ใช้จับหอยอื่น ๆ นอกเหนือไปจากหอยลาย และหอยแครง เป็นคราดที่ใช้แรงคนและไม่ใช้เรือ เพราะทำการประมงบริเวณชายหาด หรือหาดโคลนในช่วงน้ำลงจนแห้ง หอยที่ได้ส่วนใหญ่นำไปบริโภคภายในครัวเรือน แต่ถ้าบริเวณดังกล่าวมีหอยชุกชุม อาจนำไปขายเป็นรายได้เสริม แบบของคราดชนิดนี้มีหลายชนิด ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะชนิดที่สำคัญซึ่งมีเพียง 2 ชนิด คือ คราดหอยเสียบ (หอยที่นำมาดองน้ำปลา) และคราดหอยตลับ

จังหวัดที่พบมาก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง ประจวบคีรีขันธ์ สงขลา และพังงา เป็นต้น

เรือและอุปกรณ์ ไม่ใช้เรือ

เครื่องมือ ลักษณะของคราดหอยเสียบ และคราดหอยตลับ มีรายละเอียดดังนี้

คราดหอยเสียบจังหวัดชลบุรีมีรูปร่างคล้ายนึ่งก็ แต่ขอบบนเป็นไม้กลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-2 เซนติเมตร ตัดให้โค้งเป็นรูปตัว "U" ขอบด้านหน้าเป็นเหล็กแบน กว้าง 3 เซนติเมตร ยาวเท่ากับความกว้างของปาก หรือประมาณ 30 - 40 เซนติเมตร อยู่ระหว่างปลายสุดของไม้ที่โค้ง เจาะรูที่ขอบด้านในของเหล็กแบนสำหรับยึดติดกับลวดตาข่าย ส่วนที่เป็นตะแกรงทำด้วยลวดขนาดเล็กนำมาถักเป็นตาข่ายขนาด 8 x 8 มิลลิเมตร และยึดติดกับขอบไม้และเหล็กแบน เว้นส่วนที่เป็นมือจับสองข้างซึ่งอยู่ใกล้ปลายสุดของไม้โค้ง นอกจากนี้ยังมีคราดหอยเสียบอีกแบบหนึ่งเป็นแบบมีด้ามและมีถุงเหมือนกับคราดหอยตลับแบบมีถุง แต่พบน้อยมาก

คราดหอยตลับ แบ่งออกได้ดังนี้

คราดหอยตลับแบบมีด้าม มี 2 แบบ คือ แบบมีถุง และไม่มีถุง **แบบมีถุง**ส่วนหน้าจะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมขนาด กว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 25 เซนติเมตร สูง 20 เซนติเมตร ทำด้วยเหล็กเส้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 มิลลิเมตร ทำเป็นสี่ตะแกรงมีช่องห่างระหว่างกัน 2.60 เซนติเมตร เฉพาะส่วนขอบล่างสุดของปากคราด เหล็กเส้นจะยื่นออกมามากกว่าส่วนอื่น 5 เซนติเมตร รวมทั้งตัดปลายให้โค้งลงประมาณ 30 องศา กึ่งกลางด้านบนมีแป้นเหล็ก



การทำประมงด้วยคราดหอยตลับแบบมีด้าม

สำหรับใส่ด้ามไม้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร ส่วนท้ายกล่องตะแกรง มีถุงอวนยาว 50 เซนติเมตร เย็บติดกับโครงเหล็ก ทำด้วยเนื้ออวนโพลีเอทิลีน ขนาดตาอวน 25 มิลลิเมตร และมีเชือกคล้องเอาไว้ด้วยเชือกหนึ่งเส้น ซึ่งปลายทั้งสองข้างของเชือกผูกติดกับขอบบนตะแกรง ขณะคราดหอยจะนำมาคล้องที่เอว ใช้มือทั้งสองข้างจับด้ามคราด

ส่วนแบบไม่มีถุง คราดชนิดนี้ทำหน้าที่พลิกดินที่หอยตลับฝังตัวอยู่ทำให้มองเห็นหอยตลับ จากนั้นจะใช้มือเก็บใส่ภาชนะ ส่วนที่เป็นตัวคราดทำด้วยเหล็กแบนหนา 2 มิลลิเมตร กว้าง 5 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ตัดให้โค้งเล็กน้อย แล้วนำมายึดติดกับปลายทั้งสองของท่อนไม้สี่เหลี่ยม ยาว 30 เซนติเมตร กว้าง 5 เซนติเมตร หนา 5 เซนติเมตร มีด้ามไม้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร ต่อกึ่งกลางคราดส่วนที่เป็นไม้

คราดหอยตลับแบบไม่มีด้าม คราดหอยตลับชนิดนี้เป็นตะแกรง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับคราดหอยเสียบ แต่ทำด้วยไม้ไผ่ ใช้วิธีนั่งคราด หรือมีลักษณะคล้ายบั้งก็ ส่วนที่เป็นตะแกรงทำด้วยซี่ไม้ไผ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 มิลลิเมตร ตัดให้โค้งงอ ปลายไม้ไผ่ทำให้แหลม ซี่ห่างระหว่างไม้ไผ่ 20 มิลลิเมตร ซี่ไม้ไผ่แต่ละอันยึดให้ติดกันด้วยหวาย ขนาดของตะแกรงปากกว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 38 เซนติเมตร

วิธีการประมง คราดหอยเสียบใช้ทำการประมงบริเวณหาดทรายที่น้ำขึ้นถึง ซึ่งมีหอยเสียบฝังตัวอยู่ส่วนใหญ่ในเวลากลางวัน โดยนำคราดมาขูดชะดินจนเต็มคราด แล้วร่อนให้ทรายหลุดลอดช่องตาตะแกรงออกไป จนมองเห็นหอยเสียบแล้วเก็บใส่ภาชนะ แล้วเปลี่ยนที่ทำซ้ำใหม่ ส่วนคราดหอยตลับทำการประมงในช่วงน้ำแห้งลง บริเวณที่เป็นโคลน คราดแบบมีด้ามทั้งสองแบบใช้วิธีเดินถอยหลังคราด สำหรับแบบมีถุงหอยจะไปรวมที่ก้นถุง ส่วนแบบไม่มีถุงแผ่นเหล็กโค้งของคราดจะทำหน้าที่พลิกโคลนและหอยขึ้นมา จากนั้นจะใช้มือเก็บหอยใส่ภาชนะ สำหรับแบบไม่มีด้ามจะใช้วิธีการเช่นเดียวกับคราดหอยเสียบ

สัตว์น้ำที่จับได้ สัตว์น้ำส่วนใหญ่ที่จับได้จากคราดชนิดนี้ได้แก่ หอยเสียบ และหอยตลับ